

אגרת מספר 132 – סיור פרפרים בתל קידה 27.5.2016, עם עירית זוק.

תכננו לצאת לסיור ברכס נריה בדגש על ההכרות עם הפרפר הנדיר כחליל הגליל.

בסיור הכנה התברר שהשפע והמגוון שם לא מצדיקים את ההשקעה של הזמן: הטיול ארוך, והגמול במזג האוויר סגרירי שהיה באותו שבוע, לא רב. עשינו אם כך שינוי תכנית ועלינו לתל קידה שהוא מערבי יותר והסיור בו קצר יותר וגם במזג אוויר סגרירי הוא שופע פרפרים.

למה שופע אם במזג אוויר סגרירי לא צפויים הרבה פרפרים? מדובר בגבעה מכוסה חורש צפוף בו פעילים מיני סטירות שממילא פעילים בצל העצים ופחות מושפעים ממצב העננות.

בשיחת הפתיחה דיברנו על המזון של הפרפרים והתייחסנו לשלבים השונים בגלגול.

הבוגרים כידוע ניזונים מצוף, אבל לא רק. פרפרים נהנים ממציצת בוץ ש"קודם שם פרה עמדה". בוץ ספוג שתן וצואה, המספק להם מינרלים חיוניים. מוצאים פרפרים גם על שאריות פרי – אבטיח מלון או תפוז שהושארו בשטח.

המזון בשלב הזחל הוא יותר ספציפי עבור מיני הפרפרים השונים. יש מיני פרפרים שהזחלים שלהם ניזונים ממגוון רב של צמחים, פרפרים אלו נצפה שיהיו נפוצים יותר, שכן הם לא מוגבלים לסוג מזון מסוים. מינים אחרים ניזונים ממספר צמחים מאותה משפחה ולעתים מצמח ממין מסוים בלבד. בהרבה מקרים שם הפרפר ניתן על שם הצמח עליו הוא מטיל את הביצים וממנו ניזונים הזחלים שלו. לדוגמא – נמפית הבוצין, הספרית החמשן, כחליל הקדד, לבנין הסלודורה.

ככל שהזחל יותר ספציפי במזונו והצמח הפונדקאי נדיר יותר כך גם הפרפר יהיה נדיר יותר. תפוצתו כרוכה בתפוצת הפונדקאי. לכן – מומלץ לגדל בגינת הבית חרחבינה מכחילה ועדעד, שמושכים מינים רבים של פרפרים.

הזכרנו גם את חשיבות הפרפרים כביואינדיקטורים – ניטור ומעקב אחרי נוכחותם לאורך זמן מאפשר לראות שינויים שנגרמים כתוצאה מהשפעות סביבתיות כמו ריסוסים, עיור, רעיית יתר ועוד.

מינים אחדים של פרפרים נדירים בארצנו הוכרזו כמינים מוגנים והיום עם עליית המודעות לנושא, כאשר נערכים סקרי סביבה גם נושא הפרפרים זוכה להיסקר ולהירשם.

עוד נושא שהתייחסנו אליו בסיור הוא סכנות הטריפה שהפרפרים נתונים בהן ואסטרטגיות ההתמודדות עם סכנות אלו בשלבי הגלגול השונים.

בשלב הביצה יש מינים המטילים ביצים רבות בצפיפות ויש כאלו שמטילים ביצים בודדות מוסתרות בתחתית עלה או בחיק ניצנים או בתוך עלה מקופל.

שלב הזחל הוא הפגיע ביותר – מצד אחד הוא חייב להיות בתנועה כדי להשיג מזון ואינו יכול להישאר סטטי וחבוי כמו בשלב הביצה והגולם, ומצד שני, יכולת הניידות שלו מוגבלת מזו של הבוגר שבעת סכנה פורש כנפיים ועף.

השיטות להגנה –

אקטיביות: צבעי אזהרה, הפרשת חומרים דוחים, בליטות נשלפות, צניחה לקרקע או צניחה והיתלות על גבי קור עד חלוף הסכנה.

פסיביות: צבעי הסוואה, מיני כחליל מסוימים ניזונים מפירות ונחבאים בתוך הפרי אותו הם אוכלים, מינים אחדים יוצרים נרתיק מהעלה הנאכל ואוכלים את צדו הפנימי, ואחרים ניזונים בלילה ובמהלך היום מתחבאים בקרקע, בבסיס הצמח או בין העלים.

הפרשות הזחל עלולות למשוך טורפים. להספרית השעורה יש שיטה שכאשר קראתי עליה לראשונה [עירית] נראתה לי כמו לקוחה מסרט מדע בדיוני – הזחלים "יורים" את הגללים למרחק עשרות סנטימטרים וכך לא מסגירים את מיקומם.

שאריות עלים אכולים עלולים להסגיר את מיקום הזחלים. לנמפית הקטלב (שנצפתה בתחילת מאי בתל קידה ולצדערי בסיוורנו כבר לא זכינו) יש פטנט מדהים ומרתק – הזחלים אוכלים הרחק ממקום המנוחה היומי. בסיום כרסום העלה הם חותכים את פטוטרת העלה האכול שנושרת לקרקע וכך "מעלימים עדויות".

מיני כחליל רבים חיים בשיתוף עם נמלים שמגנות עליהם מחוץ או בתוך הקן שלהן כמו כחליל הגליל שרצינו להכיר ברכס נריה אבל זה כבר נושא לסיוורנוסוף.

גלמים מסוגלים להרעיד עצמם כשהם מוטרדים ואפילו להשמיע קולות, אבל ההגנה העיקריות בשלב הגולם היא הסוואה והסתרה.

בשלב הבוגר ההתגוננות נעשית ע"י בריחה, הסוואה, בלבול האויב ע"י דגם עיניים מדומות בקצה הכנף התחתונה. בהרבה מיני פרפרים הצד התחתון של הכנפיים הנראה לעין כשהפרפר עומד בכנפיים סגורות הוא בצבע הדומה לסביבה. חיזור כעלי שלכת במיני לבנינים ואחרים, או אפור כקליפת גזע העץ עליו הם עומדים, במיני סטיריות מסוימים.

יש בארץ כ-140 מנים של פרפרים. הפרפרים הם יצורים רגישים שכל שינוי משפיע עליהם. בתרבויות שונות הם מכונים 'בני אור'. ובאצטקית, ביצי פרפרים מכונים 'זרעים קטנים של אושר'.

בבואנו לסיוור פרפרים, ובמיוחד אם אנו מעוניינים להתקרב ולצלם, מומלץ ללבוש גוונים ירוקים וחומים, בהתאם לסביבה, כדי לא לבלוט ולהבהילם.

מה ראינו בסיוורנו?

סטיריות – אנחנו פגשנו בסיוור 5 מתוך 15 מיני סטיריות שחיים בארץ. רוב הסטיריות בגוון כללי חום כהה ומאפיין אותם דגם של עיניים בחלק מהמינים רק על זוג הכנפיים הקדמי ובאחרים גם על האחורי.

ההטלה נעשית על צמחים ממשפחת הדגניים.

הסטירית הראשונה שפגשנו עוד בטרם נכנסנו לחורש והתחלנו לטפס היא יוצאת הדופן במשפחה – **סטירית משישת**. זוהי סטירית לבנה עם קישוטים שחורים, כאשר רוב הסטיריות, כאמור, בגוון חום כהה עם כתום שחור או אפור. רגע ההטלה הוא רגע רגיש ומסוכן וסטירית זו מטילה תוך כדי תעופה!

גד – הן מחקות בצבען לבנינים. הלבנינים פחות טובים למאכל כי אוכלים מצליבים מעט חריפים.

עוד סטיריות שראינו – **סטירית היבלית**, **סטירית פקוחה**, **סטירית אנטולית** – סטירית גדולה ויפהפייה עם טבעות רבות על הכנף האחורית, **סטירית הטבעת** – הסטירית הקטנה ביותר, בצבע אפור כהה. ממבט ראשון אפשר להתבלבל ולחשוב שראינו כחליל.

לבנינים – רוב הלבנינים בגווני לבן עם או בלי "קישוטים". יש גם לבנינים צהובים וכתומים. בארץ 24 מינים. רוב המינים ניזונים מצמחים ממשפחת המצליבים המכילים שמני חרדל ולכן נחשבים רעילים.

בסיוור פגשנו 4 נציגים מהמשפחה – **לבנין רכפה**, **לבנין צנון**, **לבנין כרוב** ו**לימונית אשחר**. בסיוור המקדים פגשתי גם את לבנין התלתן.

הספריות – משפחה קצת שונה ומוזרה במראה ובצורת התעופה. נחשבים לפרימיטיביים שבפרפרים ויש הרואים בהם קבוצת ביניים בין פרפרים לעשים. חלק מהמינים עומדים בכנפיים פרושות ולא צמודות. הם קטנים ומעופפים מהר מאד. מתוך 22 מינים במשפחה, נציגת המשפחה שפגשנו בסיוור הייתה **הספרית נחושית**.

משפחת הצבעוניים – משפחה מקסימה שיש לה 8 נציגים בארץ, מהם חלק נדירים ומופיעים רק בחרמון או במדבר. המוכר ביותר אותו פגשנו הוא **זנב סנונית נאה**. הזחלים ניזונים משומר, כלך ועוד צמחים ממשפחת הסוככיים ומפיגם. בסיוור הראשון בתל כאשר הגעתי לפסגה ראיתי שהיא מכוסה בשיחי פיגם ומיד העין חיפשה את הפרפר הענק והנפלא הזה ולא התאכזבתי.

מעבר לנושא המזון שנמצא שם לזנב הסנונית בשפע, נצפתה תופעה מוכרת של העפלה לפסגה. נמצא שלתופעה יש חשיבות בקיום האוכלוסייה. הנקבות הבתולות והזכרים מעפילים לפסגה, מעין "מועדון פנויים פנויות".

גד – קוראים לזה "העפלה" – התופעה קיימת רק בראשי פסגות. יש כמה מינים שעושים זאת. הם באים רק כשיש רוח, רק זכרים. הנקבות מסתכלות והזכרים מפגינים תעופה מול הרוח. החזק יותר זוכה בנקבה.

משפחת הנמפיתיים – בארץ יש 21 מינים במשפחה. בסיוור פגשנו מתוכה רק נציג אחד – **נמפית ירושלים** (נמפית הדרדר). רוב המינים בגוויני כתום כאשר הצד התחתון של הכנף הנראה לעין במנוחה הוא חיוור ופחות בולט.

פרפר מדהים נוסף שנצפה בפסגת תל קידה אבל לא בסיוור שלנו הוא **נמפית הקטלב** שכבר הזכרתי קודם. פרפר היום הגדול ביותר בישראל.

משפחת הכחיליים – בארץ 48 מיני כחיליים, משפחת פרפרי היום הגדולה ביותר בישראל וגם בעולם. הפרפרים במשפחה זו קטנים עד קטנים מאד. לפעמים רק כשמצלמים ומסתכלים בהגדלה נגלה סוד קסמם במלואו. בהרבה מיני כחיליים יש בלוטות המפרישות "טל דבש" שיכול לשמש מזון לרימות הנמלים וקיים שיתוף פעולה בינם לבין הנמלים.

מינים שראינו בסיוור – **כחליל חומעה**, **כחליל אשחר**, **כחליל מקושט** (פצפון ונפלא), **כחליל אפון**, **כחליל ארכובית**.

לקריאה ועיון נוסף:

- ספר מומלץ:
- מדריך הפרפרים בישראל / דובי בנימיני – כולל הסברים על חיי הפרפרים והגדרה, מיקום ותפוצה.
- ספר נוסף למתעניינים הוא גינת הפרפרים, גם הוא של דובי בנימיני.
- נוסטלגיה: פרפרי ארץ ישראל של יצחק אייזנשטיין. לעירית יש מהדורה שלו משנת 1974.
- אתר 'מן השדה':

<http://www.wildisrael.com/content/%D7%A4%D7%A8%D7%A4%D7%A8%D7%99-%D7%90%D7%A8%D7%A5-%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C>

- [תפריט התוכן בנושא פרפרי ישראל נפתח במעבר עכבר על הכפתור הנושא כותרת זו]
- אלבום התמונות מהסיוור באתר קשת מדריכים:
<http://www.mytrips.ws/guides/albums/2016-05-27%20Butterflies/album.html>
- תמונות הפרפרים שפגשנו (בצירוף שמותיהם כך שתוכלו לזהות)
 - תמר הביאה עמה לסיוור ספר ישן ויפהפה בשם "פרפרים בארץ" – תמונותיו באתר

תודה רבה לעיריית על סיוור מלא אור ואושר ☺